

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds 7

1. juni
2020

Coronakrisen har gjort det danske sprog danskere

De seneste år er sproget i den offentlige kommunikation blevet mere og mere *engelsk*. Højtråbende eksperter i politisk *spin* og *public management* har overbevist os om, at vejen til succes går gennem *fancy slogans*, *buzzwords* og *keywords*.

Men piben fik pludselig en anden lyd. Den 11. marts kl. 20.30 stod det klart for alle, at Danmark var alvorligt truet af en epidemi af en livstruende sygdom, og at alle skulle overholde nogle særdeles skrappe regler for at imødegå faren. Fra næste dag ville det være forbudt at forsamlles over 10 personer, og mange butikker, arbejdspladser, skoler, børnehaver og meget mere skulle holdes lukket.

Nye forhold skaber behov for nye ord, og her har kreativiteten været stor. Vi har fået nye ord, og ældre ord har fået ny betydning. Ord som *afstandskaffe*, *ansigtsmaske*, *bamsejagt*, *flokimmunitet*, *hudsult*, *kahytskuller*, *nødpasningsordning*, *omtankeafstand*, *selvisolation* og *værnemidler* er blot nogle få eksempler på ord, der er dannet på dansk grund med brug af danske orddannelsesprincipper.

Hvorfor siger vi ikke bare *distance coffee*, *face mask* og *teddy hunt*? Svaret er, at vi er bange, og angsten dulmes bedst med følelsen af, at vi står sammen og hjælper hinanden, selv om det medfører betydelige afsavn for den enkelte. Her hjælper ingen snedigt udtænkte engelske *one-liners*. Man må bruge fællesskabets sprog.

Ordet *danskere* er også kommet på mode igen, og mange steder bliver der svinget med Dannebrog ud af vinduerne, når der synges *fællessang hver for sig* med sange fra Højskolesangbogen. Coronakrisen har gjort os mere bevidste om de danske værdier. Vores sprog er blevet mere *dansk*. Vi er blevet *danskere*.

SPROG- KRÆSEN

udgives af Den Danske Sprogkreds på
Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup
Illustrationer: Gert Ejton s. 1, 3, 14, 21
Layout: Martin Sand Paevaeltu
Korrektur: Lene Lund

Den Danske Sprogkreds' bestyrelsesmedlemmer

Lise Bostrup (formand og redaktør)
Lone Rytsel (næstformand)
Ingelise Hallengren (kasserer)
Annelise Jarvis Hansen, Charley Sofia Jørn,
Jan Aage Rasmussen, Rainer Verhoeven
Suppleanter:
Irina Bjørnø, Dan Høllum.

Kontakt Lise Bostrup

Herlufsholmvej 11,
2720 Vanløse
DenDanskeSprogkreds@gmail.com
Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Kontingent

250 kr. pr. år inkl. årets udgivelser og entré
til Sprogkredsens arrangementer.
Nordea 2128 0714426052

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange pr. år.
Papirudgave: 300 kr. pr. år eks. porto
Elektroniske udgave: 300 kr. pr. år.
ISSN 25967347

Medlemskab af

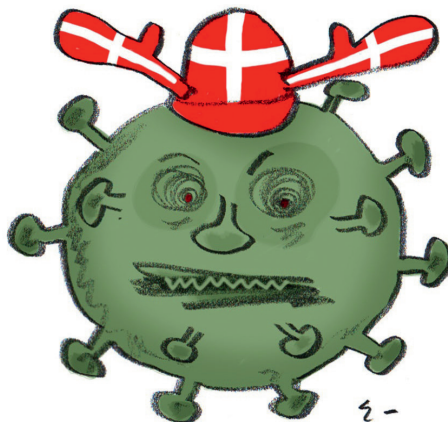
Den Danske Sprogkreds

250 kr. pr. år.

**www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds
[folkeskolen.dk/blogs/den-danske-sprogkreds](https://www.facebook.com/folkeskolen.dk/blogs/den-danske-sprogkreds)**

Indhold

Velkommen til <i>Sprogkræsen</i> 7	s. 3
Sprogkræse aktivister	s. 4
<i>Kan du tale coronadansk? Test dig selv</i>	s. 4
Siden sidst	s. 5
Sprogpolitik	
Lise Bostrup: <i>H.C. Ørstedes sammentænkning af naturvidenskab og sprog</i>	s. 6
Michael Falkendorf: <i>Slentrer ned ad Ahlgade</i>	s. 12
Tema: Faste vendinger afspejler kultur og religion	
Dimitrios Papakostas: <i>Idiomatiske vendinger får os til at smile</i>	s. 14
Adam og Noah: <i>Danske udtryk er helt flækkede</i>	s. 16
Józef Jarosz: <i>Så englene synger. Musik og dans i dansk og polsk</i>	s. 18
Anmeldelser	
<i>Dansk Sprogshistorie 4, Sprogvinduet, Emma Gad – gider vi? Bibelen 2020</i>	s. 21
Er du sprogkræsen?	
<i>Kan du tale coronadansk? Test dig selv: Svarene på Sprogkræsens coronatest</i>	s. 29
Steen Lindholm: <i>Sprogsur eller sprogkræsen?</i>	s. 30
Den Danske Sprogkreds' program juni-december 2020	s. 32

Velkommen til Sprogkræsen 7

Sprogkræsen udgives af Den Danske Sprogkreds, som blev stiftet den 14. august 2017.

Sprogkredsens formål er *at skabe øget opmærksomhed om og respekt for det danske sprog som modersmål, andetsprog og fremmedsprog i Danmark og i udlandet.*

Et sprog er en del af kulturen og historien, og vi giver i dette nummer af *Sprogkræsen* eksempler på, hvordan et ofte overset fænomen, sprogets idiomatiske vendinger, både ligner og adskiller sig fra idiomatiske udtryk i polsk, arabisk og græsk. (S. 14-20)

Naturvidenskabsmanden H.C. Ørsted hylides i år i anledning af 200-året for at have opdaget elektromagnetismen. For Ørsted selv var det imidlertid ikke elektromagnetismen, der var hans største bedrift, men derimod hans indsats på det sproglige område. Ørsted skabte ud fra sine principper både en kemisk nomenklatur og en lang række almensproglige ord. I dag ser vi naturvidenskab og sprogvidenskab som to meget forskellige områder. For Ørsted var der tale om en dynamisk helhed, og Ørsted sad ikke og ventede på, at sproget skulle udvikle sig af sig selv. Han mente, at det var forfatterne og forskernes pligt at gå forrest og skabe gode, brugbare, danske ord. (S. 6-12)

I *Sprogkræsen* sætter vi en ære i at holde læserne opdateret om nye bøger om det danske sprog. I dette nummer anmelder vi en bog om stimulering af babyer med henblik på at optimere deres sprog, en bog af bl.a. forhenværende kulturminister Jytte Hilden om høflighed, det 4. bind i *Dansk Sproghistorie* og *Bibelen 2020*, hvor testamenterne er udskiftet med aftaler, og hvor Abraham byder englene på yoghurt.

På *Sprogkræsens* sidste side bringer vi en oversigt over Sprogkredsens mange arrangementer og tiltag i resten af 2020. Vi henleder især opmærksomheden på vores store prisfest den 16. september, hvor vi overrækker *Svaneprisen* og *Ællingeprisen* til henholdsvis Jens Raahauge og Martin Kristiansen. Arrangementet var oprindeligt planlagt til den 2. april, men måtte flyttes på grund af coronakrisen. Arrangementet og priserne er udførligt omtalt i *Sprogkræsen 6* og på *Sprogkredsens* hjemmeside.

Coronakrise? Karantæne?

Der skal mere til at slå Dansk Sprogkreds ud

Den Danske Sprogkreds har holdt dampen oppe gennem hele coronakrisen, men i stedet for de fysiske møder er kommunikationen foregået via e-mail, telefonopkald, Facebookchat, Skype og Zoom.

Øverste række: næstformand Lone Rytsel, medlem af prisudvalget Poul Sørensen, formand og redaktør Lise Bostrup, bestyrelsesmedlem og kasserer Ingelise Hallengren. Nederste række: korrekturlæser Lene Lund, bestyrelsesmedlem og medlem af prisudvalget Irina Bjørnø, bestyrelsesmedlem og sekretær Rainer Verhoeven og bestyrelsesmedlem Annelise Jarvis Hansen.

Kan du tale coronadansk?

Svar på spørgsmålene og se svarene på side 29

1. Hvad betyder ordet *corona*?
2. Nævn mindst tre slags *værnemidler*?
3. Hvad er *afstandskaffe*?
4. Hvordan kureres *hudsult*?
5. Hvordan får man *kahyt knuller*?
6. Hvad er *flokimmunitet*?
7. Hvad er *coronakilo*?
8. Hvor langt er *coronahår*?
9. Hvad er et *albuestød*?
10. Hvor langt er der mellem *afstandsmarkeringer* før kassen i supermarkeder?
11. Hvem deltager i *bamsejagter*?
12. Hvordan kommunikerer deltagerne i en *virtuel fredagsbar*?
13. Hvad er en *sofaskole*?
14. Hvad er en *solnedgangsklausul*?
15. Hvad er *omtankeafstand*?
16. Hvornår synger vi *fællessang hver for sig*?

Siden sidst

Den Danske Sprogkreds udstillede på stand 022 på Læringsfestivalen i Bellacentret fra den 4. og 5. marts.

Næstformanden Lone Rytzel og sekretæren Rainer Verhoeven var blandt standpasserne.

Sprogkræsen 1-6
blev solgt enkeltvis og samlet.

Revsange og revysketch

Onsdag d. 11. marts
19:00
Café Oasen
Gratis

Tekstforfatteren Morten Holm-Nielsen, der gennem en længere tid har været staret af en stor del danske revyer, bringer i dag et stort forløb med danske gamle revytekster og viste klip fra forestillinger på Sprogkredsens arrangement på Kulturstationen i Vanløse den 11. marts.

Admission er naturligvis gratis, og der er gratis adgang til alle arrangementer i samarbejde med Den Danske Sprogkreds og Center for Uddannelsesudvikling.

VANLØSE
LOKALUDVALG
KULTUR
STATIONEN
11. MARTS
19:00
FRIDTIDEN
www.kultur.dk

Martin Palsmar sang for, og publikum sang med på gode gamle, danske revysange.

Lise Bostrup takkede Morten Holm-Nielsen for en dejlig aften.

Tekstforfatteren Morten Holm-Nielsen fortalte om at skrive revytekster og viste klip fra forestillinger på Sprogkredsens arrangement på Kulturstationen i Vanløse den 11. marts.

Sprogkredsens udgav billedlotteriet *Med ja-hatten på. Danske idiomatiske vendinger på spil* den 2. marts

H.C. Ørsted med vigtige remedier fra sine forsøg med magnetisme malet af C.W. Eckersberg i 1822.

H.C. Ørsteds sammenhæng af naturvidenskab og sprog

H.C. Ørsted fejres i år i anledning af 200-året for sin opdagelse af elektromagnetismen. Ørsted selv mente imidlertid, at det vigtigste, han havde udrettet i sin lange videnskabelige karriere, var at skabe en sammenhængende kemisk nomenklatur (terminologi) på dansk. Vi kaster her et blik på sammenhængen mellem sprog og kemi i Ørsteds forskning og forfatterskab.

Af Lise Bostrup

Hans Christian Ørsted (1777–1851) begyndte at studere kemi i København i 1794. Her blev han hurtigt optaget i en kreds af studerende og unge akademikere, der så op til lægen og naturvidenskabsmanden Ole Hieronimus Mynster (1772-1818). Mynster var optaget af den begyndende tyske romantiks tanker om, at alt hænger sammen i et hierarki af lavere og højere former. Ånden viser sig på alle niveauer. Den “slumrer i stenen, drømmer i planten, vågner i dyret og kommer til bevidsthed i mennesket”, som den samtidige tyske filosof Friedrich W. J. Schelling (1775-1854) formulerede det.

I dag kalder vi perioden Guldalderen, og forfattere som H.C. Andersen og Adam Oehlenschläger, maleren C.W. Eckersberg, billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, komponisten C.E.F. Weyse og balletmesteren August Bournonville hører med hertil.

Naturvidenskab og sprog er dele af samme organisme

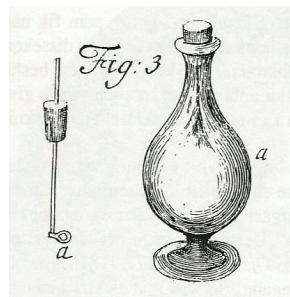
Et fællestreik for tilhængerne af den nye romantik var en afstandtagen til latin og en opprioritering af folkesprogene. “Latin er et tidsspildende kunststykke”, erklærede Ørsted, og allerede som 22-årig, altså i 1799, trådte H.C. Ørsted ind i den offentlige debat med et krav om en kemisk terminologi på godt dansk. I bladet *Kjøbenhavns lærde Efterretninger* krævede han

med stor styrke – og ret følelsesladet – at det kemiske fagsprog ikke blot skal være klart og dække en faktuel kemi, den kemiske nomenklatur skal også være godt dansk. Man skulle bruge ordene Quicksølv i stedet for Qvægsølv, Suurstof i stedet for Oxygen og Qvælstof i stedet for Stikstof. Det var godt dansk. (Trykt i Kjøbenhavns lærde Efterretninger s. 81, Her citeret efter min far Ole Bostrups disputats: Den kemiske revolution, s. 123, 1996.)

Naturvidenskab Kaotiske forhold

Ørsted begyndte at stille krav til et dansk kemisk fagsprog: Når det skulle være klart, dække den faktuelle kemi, og det skulle være godt dansk, skyldtes det, at der på det tidspunkt herskede kaotiske tilstande i den danske kemi,

Faget kemi var først ved at blive indført på Københavns Universitet, og det havde således primært været apotekerne, der havde stået for indsamling af kemisk viden fra middelalderen og frem. Der var betegnelser på dansk, tysk, latin og italiensk i en pærevælling. Mange af de latinske betegnelser var skabt af munke, mange tyske og italienske betegnelser stammede fra alkymister, der opbyggede en ret stor kemisk viden i deres forsøg på at skabe guld, og så var der en masse stoffer, der var opkaldt efter personer, steder og funktioner, eller bare havde eksisteret i det danske folkesprog i århundreder, og som man ikke kunne gennemskue oprindelsen af.

Apparat til kemiske forsøg fra 1786, fra Ole Bostrup *Dansk kemi 1770-1807. Den kemiske revolution*, Teknisk forlag 1996, s. 77.

Betegnelsen salt på Ørsteds tid

Navn efter anvendelsessted

Køkkensalt bruges i et køkken, f.eks. når man koger grøntsager (natriumklorid).

Navn efter findested

Søsalt henviser til stoffets forekomst i vand.

Stensalt henviser til stoffets forekomst i ørkenområder.

Navn efter funktion

Kogesalt bruges som krydderi i forbindelse med madlavning.

Navn efter personer med relation til stoffet

Glaubers salt er opfundet af den hollandsk-tyske apoteker Johann Rudolf Glauber (1604–1670), som opdagede det i 1625. Han kaldte det selv *sal mirabilis* (mirakelsalt), fordi det var et forrygende afføringsmiddel.

Sylvius' Salt har fået navnet for at hædre lægen Franciscus Sylvius de la Boë (1614–1672), der var fortaler for at anvende kemi i lægevidenskaben. *Sylvius' Salt* blev primært anvendt som afføringsmiddel.

Libavius' væske er tintetraklorid, der tilskrives Andreas Libau (1555–1515). Det bruges til fremstilling af tin.

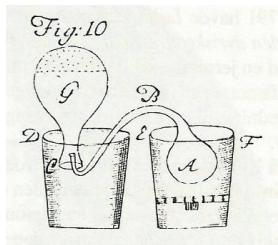
Navn efter virkning

Ætsesten (kaliumhydroxid) har en ætsende virkning. Der er faktisk ikke tale om en sten, men en særlig type salt. *Ætsesten* hedder *lapis infernalis* (helvedessten). *Kaliumhydroxid* bruges bl.a. i fremstillingen af sæbe.

Nogle af disse stoffer er slet ikke salte, men til gengæld er *ætsesten* ikke en sten, men en slags salt.

En moderne videnskabelig nomenklatur

Ørsted besluttede at skabe en ny, dansk kemisk nomenklatur med enhed mellem form og betydning. Den skulle være videnskabelig korrekt, indeholde et klart system af entydige betegnelser, der forholdt sig logisk til hinanden uden overlappninger og huller, udelukkende indeholde betegnende og ikke beskrivende betegnelser, og alle betegnelserne skulle være godt dansk.

Apparat til kemiske forsøg fra 1786, Ole Bostrup s. 77.

Sproglig enhed som middel til videnskabelig erkendelse

Grundstoffer, forstået som stoffer, der ikke kan nedbrydes til andre stoffer, skulle udtrykkes ved enstavelsesord. Eksisterende ord som *bly*, *jern* og *kul* var således gode nok, men den danske betegnelse *surstof*, som han havde rost i 1799, måtte slettes af to grunde: For det første var der tale om et sammensat ord, og for det andet er det et ord, der beskriver stoffet og ikke blot betegner det.

Netop denne gennemskuelige logik opnår Ørsted ved i selve ordvalget at holde sig til de danske ord og ord af sprog, som er tæt beslægtede med dansk som f.eks. svensk og tysk.

Ørsted udgav i 1809 en lærebog i kemi med titlen *Videnskaben om Naturens almindelige Love*, bind 1 (der udkom aldrig et bind 2). Heri udtrykker han sin idé om, at man ved at bruge danske ord, der indgår i et samlet system, kan skabe et fokus på det væsentlige og drive de studerendes indsigt i den rigtige retning.

... især har det været mit Ønske, at sætte Kunstord af Dansk Oprindelse i Stedet for fremmede. Det hele Foredrag vorder herved naturligere og de fremmede Ordboininger, der upaatvivleligen langt mere vansire Sproget end de fremmede Stamord, undgaaes. Desuden erholde Tankerne, ved at udtrykkes med Ord af Modersmaalets egen Stamme, en langt mere umiddelbar, om jeg saa tør sige, øieblikkelig Klarhed, hvorimod man ved et fremmed Ord først maa lade Tanken svæve hen i andre Egne for at finde dets Oprindelse og indre Betydning. Ethvert Ord er et Tanketegn, og det hele Sprog en Samling af saadanne. Er nu Sproget virkelig eet Sprog og ikke en Sammenblanding af adskillige, saa gribe Ordene paa samme Maade ind i hinanden, som Tankerne i Sjælen, og udgjøre til sammen et lyst og klart Hele.

Ørsteds 10 mest populære naturvidenskabelige kunstord

ilt, brint, elektromagnetisme, fordampning, fortætning, gnidningsmodstand, rumfang, udfaldsvinkel, varmemfyldte, vægtfylde.

Man må forstå, at Ørsted på ingen måde hævdede, at det danske sprog var andre sprog overlegent. Ørsted kunne læse latin, tysk og fransk og var meget engageret i nordisk sprogforståelse. Det, han ikke kunne holde ud, var den inkonsekvente sammenrodning af sprogene, barbarismen, som han kaldte den.

Konstruktion af naturvidenskabelige kunstord

For at skabe en systematik udtænkte Ørsted nye kunstord, som kunne afløse de gamle betegnelser.

Hans valg faldt på ordet *ilt*, fordi *oxygen* er et brændbart stof, der kan associeres med *ild*. Ordet *ild* betyder noget andet, men *ilt* er et enstavelsesord, og det lever op til Ørsteds sproglige kriterier. Det kan bøjes helt almindeligt *ilt*, *ilten*. Det kan sammensættes med andre ord til *iltholdig*, og det kan afledes til at *ilte* (at tilføre *ilt*) og heraf igen til *iltning* (det at tilføre ilt).

Ordet *brint* skabte han med udgangspunkt i dagligsprogets ord *brænde*, og ordet blev i begyndelsen stavet med *d* som i *brand* og *brænde*, og det er netop definitionen på *brint*, at det kan brænde. Brugen af det stumme *d* var helt bevidst fra Ørsteds side. De stumme *d*'er har ofte den funktion at holde sammen på et ords betydning trods ændrede bøjningsformer som f.eks. *d* i *anden*, som er stumt, men som udtales i bøjningsformen *andre*, eller at henvise til ordets oprindelse som f.eks. *d* i *finde*, som henviser til den tyske oprindelse i ordet *finden*.

Ordet *brint* kan også helt uden problemer bøjes *brint* – *brinten* og sammensættes til *brintluft* og afledes til f.eks. *at brinte*, *at afbrinte* og *afbrintning*.

Komplekse stoffer som komposita

Sammensatte stoffer skulle udtrykkes ved hjælp af sammensatte ord, og 2. leddet skulle vise, hvilken type stof, der er tale om. Forbindelser med *gas* hedder gas til "efternavn" som *surstofgas*, *vandstofgas* og *ammoniakgas*. *Kulsyre* og *svovlsyre* er syrer, og *saltene* hedder *salt* til efternavn. Det er så logisk, at selv et barn kan tegne de uorganiske kemiske stoffers tilhørsform som *grundstoffer*, *syrer* / *baser* og *salte* i et diagram med blandingsformerne tilføjet under hver overgruppe.

Sprogvidenskabelig protest

Den samtidige sprogforsker Rasmus Rask, som Ørsted korresponderede med, var imidlertid ikke spor begejstret for Ørsteds opfindelse af ordet *brint*, og i et brev til ham i 1812 hed det:

Brind (eller Brindt) har det imod sig at alle de korte Aftedsord af Verba betyde en Handling, Virkning el. desl., denne Fejl bliver tydeligere i den sidste Form Brindt lig

Flugt, Ridt o. desl. hvorfor jeg og holder Brind bedre, det kunde ansees som en Variant af Brand. (Her citeret efter *Ordbog Over Det Danske Sprog*.)

Rask gjorde altså gældende, at der ikke fandtes nogen fortilfælde, hvor et substantiv blev afledt af et andet substantiv med suffikset *-t*. Spørgsmålet er imidlertid, hvorvidt de to ord skulle vurderes som afledninger. Ørsted omtalte dem aldrig som sådan. Han kaldte dem *kunstord*, og vi har da ord som *en klit*, (*et*) *kit* og *en milt*, der har samme struktur som *ilt* og *brint* uden af være afledninger af verber.

Ørsted svarede da heller aldrig på Rasks kritik, men fortsatte med at arbejde på sit projekt.

Sprogvidenskab

Men Ørsteds interesse for det danske sprog holdt sig ikke inden for naturvidenskaben. Ligesom han med fynd og klem havde kritiseret den kemiske sprogbrug for at være usystematisk og vildledende, gav han i en tale med titlen *Danskhed* i Selskabet for den danske Litteraturs Fremme i 1836 det danske sprog det glatte lag. Det danske sprog var intet mindre end barbarisk:

Altfor ofte have vi optaget fremmede Ord med Tilsidesættelse af vor egen Sprogskat, ofte have vi ligefrem oversat Fremmedes sammensatte Ord, uagtet vi herved erholdt Udtryk, som ikke passe til Sprogets Natur. Vore gode Skribenter ere neppe virksomme nok til at modarbejde de Misbrug, de slette indføre. Man har sørgt for det moderne latinske Sprog, ved at give en Ordbog over de af de nyere Skribenter hyppigst deri begaaede Feil. Vort Sprog kunde trænge til en saadan Antibarbarus, og jevnligt maatte vi have Tillæg dertil. (Talen blev optrykt samme år i *Dansk Folkeblad* nr. 53-54, 1836.)

Man kan her bemærke, at Ørsted ikke abonnerer på nutidens forestilling om, at sproget udvikler sig af sig selv. For ham er sproget et fælles ansvar, og det er “vore gode Skribenter”, der kan fungere som forbilleder.

Ørsted afviste ikke brugen af fremmedord totalt, men han stillede de samme krav til optagelsen af ordene i normalsproget, som han havde gjort i forbindelse med ordene i den kemiske nomenklatur. Man skulle

*... mæge det så, at dette Fremmede forvandles til Kjød af vort Kjød og Blod af vort Blod; den danske Mand maa **fordanske** det Fremmede han vil byde sit Folk.* (Ørsteds fremhævelse. Her citeret efter Skautrup bd. 3, s. 347).

Ligesom med de kemiske betegnelser betragtede Ørsted ikke ord af tysk oprindelse som f.eks. *Blod* (Blut), *det fremmede* (das Fremde) og *Folk* (Volk) som uanvendelige, da de i modsætning til ord fra de romanske sprog latin, fransk og italiensk lod sig integrere udtalemæssigt og bøjningsmæssigt i det danske.

Ørsteds eftermæle

En af Danmarks største sprogforskere, Peter Skautrup, omtaler i sin gennemgang af

perioden 1750 til 1870 i *Det Danske Sprogs historie* bind 3 (1953) H.C. Ørsted som *periodens originaleste ordskeer*” (s. 347), og han erklærer, at *tidens ordavl er sørgeligt vanrøgtet i grammatikernes fremstillinger* (s. 340).

Skautrups beklagelse af den manglende interesse for Ørsted som ordskeer kunne også være udtrykt i dag. H.C. Ørstedes kamp for at skabe et klart og logisk dansk er en del af det, man på dansk kalder *sprogrøgt* og i videnskabelige sammenhænge kalder *purisme* efter det franske ord *pure*, som betyder *ren*, og denne sprogvidenskabelige retning har ikke haft nogen videnskabelige tilhængere siden 2. verdenskrig. (Se artiklen *Dansk Sprogrøgt* i *Sprogkræsen* 3, 2019.)

Årsagen til sprogrøgtens sørgelige endeligt kan måske forklares ved, at nazisterne lagde stor vægt på at holde det tyske sprog frit for fremmedord, og mange herefter forbinder interessen for at pleje sit sprog med et yderst konservativt, måske næsten fascistisk uvæsen.

Redaktør Anne Duekilde stiller sig i *Dansk Sproghistorie* 2 (2018) ret uforstående over for modtagelsen af Ørstedes nydannelser:

Men 20 år senere, i 1814, kom H.C. Ørstedes nye navne, ilt og brint, som – mærkeligt nok – sejrede i dansk; dog har ordene oxygen og hydrogen været almindelig brugt i fagsproget siden midt i 1900-tallet. (S. 347) (Min fremhævelse.)

Professor emeritus, Frands Gregersen, der er kendt som en meget venlig mand, har en lidt anden strategi. Han forsøger at frelse Ørsted fra at blive kaldt *purist*:

Ørstedes indsats er interessant, bl.a. fordi han aldrig forfalder til purisme på danskhedens vegne, men altid er interesseret i at få flest muligt med indenfor i videnskabens domæne. (H.C. Ørsted og de nye ord, tidsskriftet Kvant, 2020).

Frands Gregersen læser imidlertid ikke Ørstedes værk i sammenhæng. Ørsted skabte ikke sine almentsproglige kunstord for at få flere mennesker “indenfor i videnskabens domæne”. For ham var sprog og naturvidenskab, i det hele taget al slags kunst og natur, bestræbelser på en samlet erkendelse, og i hans optik var hans forsøg på systematisering og fordanskning af et materiale hans vigtigste bidrag til at drive den samlede menneskelige erkendelse fremad.

Når vi i dag betragter Ørstedes opdagelse af elektromagnetismen som hans vigtigste indsats, skyldes det den betydning, den fik under den industrielle revolution, og når vi ikke værdsætter hans sproglige indsats, skyldes det, at datidens bestræbelser på at se alt i et samlet perspektiv i dag er erstattet af opdelingen af den menneskelige erkendelse i en række isolerede domæner.

Ørstedes 10 mest populære ord i almindeligt dansk

billedkunst, brugskunst, bærekraft, ildsjæl, klangbund, medborgersind, nejsiger, opkomling, tankeeksperiment, udstråling.

Slentrer ned ad Ahlgade i Holbæk

Af Michael Falkendorf

På et skilt over en port lokker ordene: *sushi & wok, take away*. Jeg mindes de gamle kinesergriller, hvor man altid blev spurgt: "Spise her, med hjem?" Nu hedder det kun "take away" (tage væk) og ikke "med hjem".

Vi slentrer 20 meter længere og får øje på *boesen, collection*, en dametøjsforretning. Her har ejeren valgt at skrive sit navn med lille *b* og bruge den engelske stavemåde med *c* i *collection* i stedet for den danske med *k*. Tidens tendens er at prøve at få en virksomhed til at ligne et trendy, fancy, hipt, eksklusivt og overskudsagtigt verdensfirma ved at tilføje engelske elementer.

De næste forretninger på venstre side af Ahlgade udmærker sig ved samme afhængighed af engelsk.

youSee, som jo er dansk, spiller på engelsk på, at man både ser (men ikke ringer!) og forstår, men på dansk giver det jo ingen mening (jusii). På samme måde som TV2 News (njuus) heller ikke giver nogen mening på dansk. Også her mangler der stort begyndelsesbogstav og desuden adskillelse mellem ordene.

PROFIL OPTIK by synsam har lagt vægt på ejerforholdet til det, der bliver solgt. Det lader til, at noget, der hedder Synsam, laver noget, der hedder Profil Optik. Hvem og hvad det er, står hen i det uvisse, selvom optik må være noget med briller og syn. Det lille engelske *by* betyder *af* og bruges normalt om nogen, der producerer specifikke mærkevarer, som f.eks. parfume, tøj, fiskestænger og lamper, men det virker noget tåget her. Til gengæld var genboen *Bakery by Vendelbo* klar i spytet, hvad angik ejerforholdet, men man kom let til at tro, at Vendelbo sælger bagerier. Butikken er lukket i dag, og man kan håbe, at der snart åbner en ny butik af en slags.

Ovre på den anden side af gaden ligger herretøjsforretningen, *Mr Team*. Jeg tvivler på, at der findes en mand af kød og blod med det navn, så vi må nok gå ud fra, at der er tale om en eller anden form for *teamspirit* eller sammenhold.

Den næste forretning med en ikke-dansk tekst på facaden er dameundertøjsforretningen *WUNDERWEAR*, som ud-

*youSee, Ahlgade 25 i Holbæk.
Foto Michael Falkendorf.*

mærker sig ved at blande tysk og engelsk i *vidundertøj* og leger med ordene. Både på tysk og engelsk er ordene (*Wunder/wonder*) dobbelttydige som *et under* og *at undre sig*. Det er da også vidunderligt, når damen er lækkert klædt på. Skilte på tysk er sjældne, bortset fra ovre ved Vestkysten.

Ved siden af ligger *trendstar* for de 0-16-årige og *trendkids* for de 0-10-årige, som lige så godt først som sidst kan lære, at dansk er noget lort, og engelsk er vejen frem.

ONLY og *name it* er begge tøjforretninger, der refererer til Bestseller, som også er dansk, men har gjort det godt internationalt.

Sjovt nok er *Grill Shoppen* det eneste eksempel på en ellers udbredt trang til at skille ordene efter engelsk forbillede. Forretningen skulle have heddet Grillshoppen, men i to ord kan det første læses som en bydemåde som i f.eks. *Spis maden! Kør forsigtigt!* Og dermed: *Grill Shoppen*, og så bliver det ikke sjovt for *Shoppen*. Ingen danske ord ender på dobbeltkonsonant, men *grill* er kendt i hele Danmark, bortset fra hos pølsemænd, hvor pølserne bliver ristet. Ordet *shoppen* er fordansket, men har fundet indpas mellem de andre ord for forretninger som er mindre vigtige foretagender, men shoppen giver sig heller ikke ud for mere, end den er. Til gengæld er der på den anden side af gaden en vis skryden over *SneakerSnob*, som både henvender sig til *men* og *women* og med meget engelsk tekst på et reklameskilt. Ak, hvem der bare havde forretning i London!

Vi er nu nået til den anden ende af Ahlgade efter at have konstateret, at i hvert fald en tredjedel af forretningerne benytter sig af engelsk i større eller mindre grad.

Det er forståeligt, at mange iværksættere, der har ambitioner om at komme ud over Danmarks grænser, vælger et engelsk navn til deres firma, men at gøre reklame for sine varer på engelsk i en lille by i Danmark forstår jeg ikke.

Kan det være, fordi danskerne ikke gider deres eget sprog længere?

*Michael Falkendorfer er cand.phil.
i dansk og underviser i dansk som
fremmedsprog.*

*Grill Shoppen, Ahlgade 53
Foto: Michael Falkendorfer.*

Bakery by Vendelbo, Ahlgade 37 kort før butikken gik konkurs. Arkivfoto.

De mange græske vendinger, der gør brug af guden Zeus og hans forhold til kvinder, får Dimitrios ikke over sine læber, og det kan også sætte gang i lidt beskidt fantasi. Illustration: Gert Ejton.

Tema: Faste vendinger afspejler kultur og religion

Idiomatiske vendinger får os til at smile

Af Dimitrios Papakostas

Idiomatiske vendinger er en stor del af alle sprog og måske også den sværeste for udlændinge, som kæmper med at lære et fremmed sprog. De fleste af vendingerne har ingen logik, og derfor er det umuligt at gætte, hvad de betyder. De er en blanding af landets historie, kultur og religion, man vokser op med

dem, uden at man bekymrer sig om at finde ud af, hvorfor eller hvordan de er opstået, fordi de altid har været der. Nogle er sjove, andre vulgære, nogle er måske ikke helt politisk korrekte, og nogle giver ingen mening, men vi bruger dem, fordi de giver en anden farve eller stil til vores sprog. Som tolk synes jeg, at idiomatiske vendinger er meget krævende, fordi det er umuligt at kende dem alle, og det er også svært at oversætte dem til græsk, når vi ikke har lignende vendinger.

Nogle danske og græske vendinger ligner hinanden

Men da jeg læste Den Danske Sprogkreds' bog *Med ja-batten på*, så jeg nogle vendinger, som ligner de græske, men kan have en helt anden betydning. Når dansk *blod er bragt i kog*, så er man ophidset, men når det samme sker med græsk blod, så er man ung og meget stærk. For at blive ophidset i Grækenland, skal nogen *forhindre vores blod i at nå hovedet*. Når danskere bliver bange, *fryser deres blod til is*, men vores *bliver afskåret* (jeg ved ikke hvordan det er fysisk muligt, men som sagt giver de fleste udtryk ingen mening). Og vi er ikke så anderledes, når det gælder vores krop, fordi både danskere og grækere kan være selvoptagede på den samme måde: *Vi ser bare vores egen navle*.

De faste udtryk bærer historien med sig

Historien og vores naboer er også inspiration for mange vendinger. Når man bliver til en tyrker, så er man meget sur. Hvis grækere bliver *balkaniserede* eller *bulgariserede*, så betyder det, at de er aggressive og uuddannede. Men når vi bliver *skandinaver*, så har vi

et godt forhold til vores eks-kærester, og apropos Skandinavien: Den første græske kong var Otto af Bayern, men han blev upopulær og måtte gå af. Så kom Georg den 1., som var Christian den 9.s søn, og herefter stammede hele kongefamilien fra Danmark. Konstantin den 2., som var Christian den 9.s tipoldebarn, giftede sig som bekendt med dronning Margrethes lillesøster, prinsesse Anne-Marie. Den royale familie har selvfølgelig givet inspiration til nogle udtryk. Så når *hele familien er et kongerige* betyder det, at alle i gruppen har den samme karakter, og når man er *mere kongelig end kongen*, så er man meget arrogant!

Mad og kærlighed

Hvad med mad? Vi elsker vores mediterranske cuisine, men vi kan ikke lide at spise chilopites. Chilopites er en slags græsk pasta, som er rigtig lækker, men når man har spist dem, så betyder det, at den pige eller den fyr, vi godt kan lide, *har sagt nej tak til os*. Vi bruger også meget løg i vores mad, men hver gang jeg er i København, har jeg meget tøj på. Jeg *klæder mig på som et løg* for at holde varmen, og fordi vi græske mænd ikke kan lide, når det bliver for koldt, for så *bider vi vores tissemand* ...

Religion

Grækenland har også et (for) stort forhold til religion, og der er mange udtryk fra kirken. Nogle mennesker er *så nærige, at de aldrig ville give nogen vand, ikke en gang en helgen eller en engel* kan få en tår. Når vi ikke vil tage ansvar for noget, *sa vasker vi lige som danskerne vores hænder*, og da jeg var lille, og min mor *sang en salme for mig*, var det, fordi jeg var uartig. Der er også udtryk med vores gamle religion, og alle har med Zeus at gøre. Jeg vil ikke nævne dem, for hvis I ved, hvem Zeus var, og hvor meget han elskede sex, så kan I forstå, hvorfor jeg udelader dem ...

Idiomatiske udtryk skaber glæde ved at lære sprog

Ja, græsk har mange udtryk, ligesom alle sprog i verden! Når man lærer et sprogs idiomatiske udtryk, så lærer man det folk, som taler sproget, rigtigt at kende! Idiomatiske vendinger bør man lære helt fra begyndelsen, fordi disse vendinger er det eneste, der får os til at smile over sprogets opfindsomhed i det kaos, som kommer, når man lærer et nyt sprog.

Dimitrios Papakostas er en græsk tolk og tolker fra engelsk og tysk til græsk. Han skulle have taget eksamen i dansk, men coronakrisen udskød hans eksamen. Dimitrios taler også hollandsk og lærer fransk og russisk.

Den græske tolk Dimitrios Papkostas med Sprogkredsens spil Med ja-hatten på i maj 2020 i sin hjemby Thessaloniki.

Danske ordsprog er helt flækkede

I fem år har to palæstinensiske fyre haft succes med at tage gas på sig selv og på danskere, men nu har de på Adamognoah.dk meldt ud, at deres aktuelle turne med showet Farvel og tjæk er den sidste. "Vi vil bare gerne sige tjæk, tjæk fordi vi måtte tage pis på jer, tjæk fordi I ville grine med os og tjæk fordi I er så fucking luksus. Yalla fuck af vi ses – en sidste gang!"

Af Lise Bostrup

Det hele begyndte i 2012 med en teaterforestilling på Teatret Vestvolden om fordomme med titlen *En kliché* af to dansk-palæstinensiske fyre, marketingchefen Joel Chanaa Hyrland (f. 1985) og skuespilleren Hadi Ka-Koush (f. 1983), som nogle måske vil huske som stemmen bag Hassan fra julekalenderen *Yallerup Færgeby* i 2007. Joel og Hadi opfandt to Fy- og Bi-lignende karakterer. Adam er høj og kraftig, og han er dobbelt så klog som alle danskere tilsammen. Noah er tynd, nervøs og selvudslættende. Stykket blev en succes, og Joel og Hadi fortsatte med nogle små videoepi-soder af et par minutters varighed, som blev delt på YouTube og Facebook.

Fra november 2015 til august 2016 lavede de 10 afsnit til DR med titlen *Hva' sker der dansker?*, og siden har de optrådt over hele Danmark med tre forskellige shows. Det sidste *Farvel & tjæk* er planlagt til opførelse i Nakskov i marts 2021.

Sprogkræsen bringer her en lille smagsprøve på de to komikeres behandling af danske ordsprog og faste udtryk.

Adam: Der er så mange ting, der er mærkelige, mand! Som f.eks. deres ordsprog og deres talemåder. De er helt flækkede. De giver ingen mening, og det sjove er, at der, hvor vi kommer fra, der giver vores udtryk altid sindssyg god mening. I vores ordsprog, der er du slet ikke i tvivl om, hvad den anden person prøver at kommunikere til dig. Det er ligesom, når jeg går hen til en dansker og giver ham en flad, så ved han, "hvad klokken er slået"! (Adam ruller med øjnene og ser op i luften.) Klokken har da ikke slået nogen! Det er sgu da mig, der har slået! (Adam ruller igen med øjnene og ser op i luften.)

Og hvad med at sige noget "lige ud af posen"? Er der måske noget, der kommer skævt ud af posen?

Eller ham der, ham skal du ikke stole på. Han har ikke "rent mel i posen". Det er helt flækket, bro! Han har slet ikke nogen pose med, mand! (Øjenrulning og fagter.)

Det er totalt grineren, at de har også nogle ordsprog, ikke også, som ikke giver mening i Danmark, men som giver sindssygt god mening der, hvor vi kommer fra. Her bruger de dem bare på sådan en mærkelig måde. F.eks. den der: "Brændt barn skyr ilden."

Noah: Skyr? Altså ligesom yoghurten skyr? Den man kan få med kokos og med ananassmag.

Adam: Nej, nej.

Noah: Er det skyerne? (Peger op i luften.)

Adam: Nej.

Noah: Er det sky, altså uden r-på? Sådan noget, som danskerne putter oven på deres leverpostej?

Adam: Nej. "Brændt barn skyr ilden." Der, hvor vi kommer fra, der siger vi: "Hvis du vil opdrage din søn, så skal du sætte ild til ham en gang imellem."

Noah: Så giver det mening.

Adam: Ja, det giver sindssygt god mening.

Men så er der så også de der ordsprog, som ikke giver nogen mening nogen steder, f.eks. den der: "Af skade bliver man klog".

Noah: Er det fuglen "skade"? Jeg havde en gang en ven, der fik en fugleklat i hovedet, men han blev altså ikke klogere.

Adam: Nej, bro, den her er sådan der. Når du kommer til skade, så bliver du klog. Så det vil sige: Jeg skal bare løbe med fuld fart lige ind i en mur. Så bliver jeg professor, du!

Noah: Jeg slog en gang mit hoved meget hårdt ind mod en mur.

Adam: Ja, nu, hvor jeg tænker over, så passer den også. Du ER blevet klog.

Noah: Ja. ... Jeg har også en, bro. "Tale er sølv, men tavshed er guld."

Adam: (Siger ikke noget, men ser lidt stram ud. Publikum klapper.)

Adam: Hvad klapper kvinderne af? Den var til jer!

Noah: Ja, hold jeres kæft!

Adam: Hej, når vi snakker om kvinderne: Der står en kvinde bag alt. Bag enhver stærk mand står der en endnu stærkere kone. Bag ved en sur kvinde, står der en mand, der ikke aner, hvad fuck han har gjort forkert.

(Forkortet og let bearbejdet udskrift fra en YouTube-video.)

Ordliste for pæredanske villaejere og andet godtfolk

bro, sb. uden bøjning, fra amerikansk bandeslang *bro*, bror, kammerat.

flækket, adj., flækket, flækkede i alm. sprogbrug skåret igennem ved f.eks. et økse-hug, og i udtrykket at flække af grin. Her helt til grin, totalt grineren.

Illustration: Britta Routhier.

Så englene synger

Musik og dans i dansk og polsk

Vi spiller førsteviolin og andenviolin, vi blæser nogen et stykke og hører englene synge, mens vi selv synger på sidste vers. Musik, sang og dans spiller en stor rolle i de europæiske sprog. Nogle udtryk er fælles, andre er knyttet til mindre områder. Sprogforskeren Józef Jarosz sammenligner musik- og dansemetaforikken i dansk og polsk.

af Józef Jarosz

Musik som en komponent af kollektivt liv

Musik, sang og dans er en væsentlig del af verdens kultur og kendetegnes ved mangfoldige former og funktioner. Musik, sang og dans har altid været en del af den sociale praksis. Dans, der kan beskrives som bevægelser af fødder og krop i takt til musik eller sang, har altid haft positive konnotationer. Dans og musik forbindes med en festlig, glædelig situation, højtidelig stemning, afslapning og hyggeligt fritidsfordriv. Sang anses for at være udtryk for følsomhed. Man plejer at synge, når man er glad og tilfreds, eller når man føler sig ulykkelig og trist.

Musik- og danse-metaforer som en tolkning af virkeligheden

Den mest naturlige måde, musik opfattes på i idiomatiske konstruktioner, er sammenligning af sang og tale. I begge aktiviteter bruges der menneskelig stemme, som formidler et indhold. Et af fællesfrasemerne i polsk og dansk er et ordsprog, som bruger en kompleks naturmetafor til at formulere den tese, at alle har hver sin

måde at udtrykke sig på: *Hver fugl synger med sit næb / każdy ptak śpiewa podług własnego dzioba.*

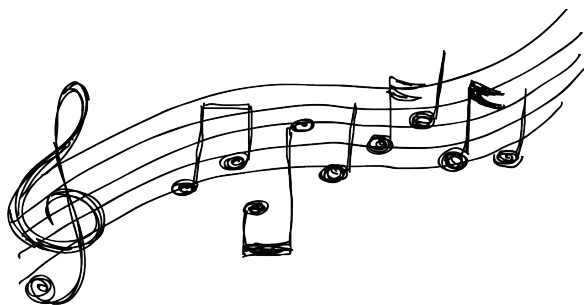
Også andre udtryk anvender verbet synges metaforisk i betydningen at tale, informere, kommunikere: *at høre en lille fugl synges om noget* (at høre rygter) / *już uszyskie wróble o tym śpiewają* (alle spurve synger allerede om det, dvs. alle ved det).

Motivet *den sidste sang* som dødsmetafor har også en international udbredelse og sit modstykke i polsk og dansk: *at synges på sidste vers / at være døden nær; tabędzi śpiew* (svanesang, dvs. sidste sang før døden; sidste præstation). En stor udbredelse fandt verbet *synges* i danske fraser i betydningen *at tale, fortælle, informere*: *Hun kan sagtens synges* (tale), *at synges en halvkvædet vise* (at antyde noget uden at være konkret). Synges som en særlig hyggelig oplevelse antages i konstruktionen *at høre englene synges*, fordi det, man hører er meget smukt, og man føler stort velvære. Samme indtryk får man, når *nogen synger ens pris* (nogen roses).

I gamle polske udtryk og vendinger (16. årh.) eller i meget højtidelig stil ligestilles *sang* med *digt* og *at synges* med *at digte*. Men *synges* i betydning tale, kommunikere bruges også til at fortælle om elendige forhold. Verbet *synges* i negativ betydning etablerede sig i tre polske vendinger: *cieńko śpiewać* (synges tyndt, dvs. være i en dårlig finansiel situation), *grubo śpiewać* (synges tykt, dvs. at kræve / forvente meget, ofte i finansiel kontekst), *inaczej śpiewać* (synges anderledes, dvs. skifte mening, blive mildere, ofte under pres). Også substantivet *sang* kan indeholde en negativ bibetydning og bruges til at betegne uklare eller kedelige informationer: *en sang fra de varme lande* (undvigende, intetsigende forklaring eller svar); *ta sama stara śpiewka* (den samme gamle sang, dvs. de samme løfter, ord, forsikringer igen).

Musik – ikke kun en æstetisk oplevelse, men også magt og styrke

Sang og musik har ofte positive konnotationer og betragtes som noget, der skaber god stemning og godt humør. Den æstetiske dimension af musik udnytter nogle udtryk, der opfatter kommunikationsakten som en dejlig oplevelse. Dette findes i begge sprog: *Det er sød musik i mine ører / muzyka dla moich uszu* (musik i mine ører, dvs. en positiv, dejlig nyhed). På den anden side – selvfølgelig kun i få udtryk – opfattes dårlig musik som larm, der skaber et negativt udtryk: *kocia muzyka* (kattemusik, dvs. dårlig og meget høj, larmende musik; skrig og støj, kattejammer). Bortset fra de enkelte tilfælde opfattes musik positivt. Dette formidler udtrykket: *Det hører man ikke, når musikken spiller*. Verbet *spille* har positive konnotationer og bruges i begge sprog i betydningen *fungere, gå godt, være i orden*: *Det spiller (fint) / wszystko gra* (alt spiller sammen, dvs. alt er i orden). At spille et instrument kræver talent, men giver også mulighed for at udnytte instrumentets tekniske potentiale. Dette tematiseres i konstruktioner med musikinstrument-metaforer, som udtrykker alsidige evner og mange muligheder: *at have flere strenge at spille på, spille på alle tangenter*. Desuden kan evnen til at spille opfattes som en elitær kompetence. Dette genspejles i et dansk idiom, som sammenligner musik med magt og styrke: *at være noget ved musikken*. De følgende fraser overfører orkestrets

*Træskovals eller polonæse?
Sprog og kultur hænger sammen.
Illustration af Britta Routhier.*

struktur til hierarkiet i en gruppe. En overordnet eller underordnet rolle i gruppen kan udtrykkes: *at spille førsteviolon / grać pierwsze skrzypce*; og *at spille andenviolon - grać drugie skrzypce*.

Dansemetafor som spejl af kollektivlivet

I begge sprog findes der en række idiommer, som viser livets forskellige aspekter forklædt i danse-metaforik. Dans opfattes som en *kollektiv aktivitet* af personer, der skal følge nogle regler, og der kræves disciplin og indsats fra deltagerne. Dette genspejler udtryk i begge sprog: *Der skal to til en tango / do tańca trzeba dwojga* (der skal to til en dans). I andre udtryk dækker dansemetaforen menneskets tilværelse, som både kan være en dans på roser og fuld af vanskeligheder, som kan være *tunge at danse med*.

At danse kan også betyde *at indordne sig under andre*. I udtrykket *at danse efter nogens pibe / Tańczyć tak, jak ktoś zagra* (at danse efter det, nogen spiller) fremhæves en sammenhæng. At danse giver rytme, tempo og bestemmer menneskets bevægelser i dansen.

At danse kan også tolkes som deltagelse i en konkurrence: *at gå bagud af dansen*, eller som en måde, nogen handler på under bestemte omstændigheder f.eks. i en farlig situation: *at danse på vulkaner / tańczyć na wulkanie* (at danse på en vulkan); eller i en vanskelig situation: *at danse på æg*, eller man kan *danse om guld-kalven* (stræbe efter rigdom). En speciel type kropsbevægelse med små, lette skridt tematiseres i det polske idiom *tańczyć koło kogo czego* (at danse ved nogen / noget, dvs. at stræbe efter noget på en fornem og elegant måde).

Fælles billeder forskelligt udtrykt på dansk og polsk

Jeg har kun nævnt et lille udvalg af de fraser, som indeholder sprog-billeder hentet fra musikverdenen. Området har lange og rige traditioner i begge kulturer. Jeg har fundet mange dansk-polske udtrykspaar med identiske eller næsten identiske metaforer. Det skyldes sandsynligvis en fælles latinsk og kristen kulturarv og viser begge sprogsamfunds tilhørsforhold til den europæiske kulturkreds.

Józef Jarosz er videnskabelig medarbejder ved Det Germanske Institut, Universitetet i Wrocław i Polen. Han har bl.a. udarbejdet Dansk-polsk ordbog sammen med Katarzyna Strek og Lise Bostrup, (2011) og skrevet om tvillingeformler i Sprogkræsen 4, 2019.

Anmeldelser

Dansk i brug :):):)

Den 17. marts i år udgav Det Danske Sprog og Litteraturselskab (DSL) det 4. bind af Dansk Sproghistorie. Bindet, der har titlen Dansk i brug, er redigeret af mag.art. Ebba Hjorth.

Af Lise Bostrup

I DSLs pressemeddelelse fra den 13. marts 2020 om *Dansk Sproghistorie 4* omtales bogen som *Dansk i brug*. *Fra jyske lov til emojis*, men undertitlen *Fra jyske lov til emojis* er hverken angivet på omslaget eller i kolofonen. *Fra jyske lov til emojis* lyder helt klart mere tillokkende end *Dansk i brug*, men den svarer ikke til indholdet. Der er ikke tale om en sammenhængende fremstilling fra *Jyske lov* i 1241 og frem til dagens humørikoner på de sociale medier, men derimod en antologi med vidt forskellige artikler af 16 forskellige forfattere med hver sin indfaldsvinkel og hver sin terminologi. Der er ikke noget indeks bag i bogen, så det er svært at finde rundt i de 416 sider, der i modsætning til de tidligere bind ikke er inddelt i kapitler efter sproglige discipliner, men efter genrer i bred forstand: *Lov, bibel og salmer; viser. sange og ordsprog; sprog og medier og dannelse og uddannelse*.

Dansk i brug er det 4. bind i Dansk Sproghistorie. Sprogkræsen har anmeldt tidligere bind i nr. 2 og 4.

Et udvidet sprogbegreb

Litteraturbegrebet er de seneste 50 år blevet stærkt udvidet, og den klassiske forståelse af, hvad man forstår ved sprogvidenskab er også blevet bredere. Litteratur består af sprog, og sprog skaber litteratur, og forskellen mellem en litteraturhistorie og en sproghistorie er den vinkel, der lægges ind over området.

Poul Henningsens digte, der behandles i *Dansk Sproghistorie 4* er helt klart interessante ud fra PHs provokerende retskrivning i f.eks. *va mæ kulturen?* (s. 253), men den forekommer mindre indlysende i kapitlet *Lejlighedsdigte og fest-sange* (s. 153-178).

Lejlighedssange og festsange

Afsnittet er skrevet af Ebbe Preisler, der er uddannet folkeskolelærer, og i 2011 udgav en 432 sider lang bog om lejlighedssange med titlen *Og om lidt er sangen klar* med forord af Prins Henrik. Da jeg selv holder meget af at skrive lejlighedssange, anskaffede jeg mig bogen ved udgivelsen og læste den med stor interesse og frydede mig over Klaus Albrechtsens skønne illustrationer.

Den gang faldt det mig ikke ind, at der var tale om noget, der kunne høre hjemme i en dansk sproghistorie, men hele kapitlet *Lejlighedsdigte og festsange* er sammenklippet af afsnit fra *Om lidt er sangen klar*. Det eneste, der ikke findes i originalteksten, er en lille sproglig kommentar om Grundtvigs markante indflydelse på lejlighedssangene:

For at belyse påstanden om markant indflydelse kan vi iagttage fænomenet omvendt ordstilling, der i dette kapitel ikke kun dækker over, at subjekt og verbum har byttet plads, men at sproget vendes og drejes for at passe til den metrik, melodien lægger op til. Dansk i brug s. 171-172.

Omvendt ordstilling plejer at være et dansk udtryk for fagtermen inversion, der betyder, at vi f.eks. siger: *Jeg er træt* med subjektet først, men bytter om på grundled og udsagnsled, hvis vi trækker noget andet frem i sætningen som f.eks. i: *Om morgenen er jeg træt*. Udtryk som *Jeg en gård mig bygge vil* af Margrethe Marstrand er ikke et udtryk for omvendt ordstilling, men fri digterisk udformning. Det kan lyde sært, men dette med den omvendte ordstilling er det eneste deciderede sproglige, der findes i afsnittet om lejlighedssangene, og hvad det har med Grundtvig at gøre, er mig en gåde.

Digitalt dansk

Det mest interessante i *Dansk Sproghistorie 4* er kapitel 16.2 *E-mail, sms, chat og sociale medier*. Her præsenteres det særlige sprog, som vi udvikler i de digitale medier.

Det er sjovt at se en chatudskrift fra 2000 med brug af *LOL* (laughing out loudly) og *LOOOL*, som må betyde griner endnu højere, i dag, hvor brugen af humørikoner i forskellige udformninger har gjort bogstavforkortelserne overflødige. Afsnittets forfattere Ditte Laursen og Marianne Rathje skriver godt, og illustrationerne fungerer både som dokumentation og pædagogik.

Samspil mellem trykt bog og hjemmeside

DLS har indrettet en flot hjemmeside til *Dansk i brug*. I tilknytning til Jens Raahauges fine kapitel om *Dansk skolehistorie* kan man f.eks. finde relevant lovstof og en liste over skolebegreber med forklaringer. Desværre bruges hjemmesiden ret usystematisk, og der er slet ikke noget supplerende stof til afsnittet om det digitale sprog.

To danske brugsbøger om sprog

Forstå, hvad sprogvinduet er, inden det klapper i

Illustration fra *Sprogvinduet* af Shannon Markussen-Brown.

Der findes bøger af lingvister, der beskriver børns sprogtilegnelse i videnskabeligt perspektiv, og der findes bøger af pædagoger, der primært ud fra praktiske erfaringer giver fif til, hvordan man kan lave sproglege, der kan få børn til at udvikle deres sprogfærdigheder. Den dansk-canadiske lingvist og barnefar Justin Markussen-Brown kombinerer de to indfaldsvinkler i en dejlig konkret og letlæst bog.

Justin MB beskriver, hvordan fundamentet for beherskelse af sprog lægges fra børns fødsel og frem til puberteten, og ifølge ham er sprogstimuleringen i denne periode altafgørende for barnets senere færdigheder i forhold til både modersmålet og andre sprog. Markussen-Brown fortæller, hvordan man bl.a. ved at anvende gestik, fantasi og korrigerende gentagelser kan hjælpe sit barn til åbne sin sproglige opmærksomhed.

Justin Markussen-Brown: *Sprogvinduet. Guiden til dit barns sprogudvikling*, Akademisk forlag 2019, 296 sider. LB

Emma Gad – gider vi?

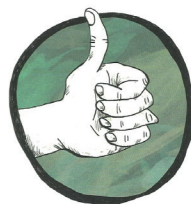
Ja, det gør vi, siger den tidligere socialdemokratiske kulturminister, Jytte Hilden, og kvindeforskeren Pia Fris Laneth. Sammen har de udarbejdet en antologi med 13 bidrag om omgangsformer og høflighed med *Takt og tone* som omdrejningspunkt.

Takt og tone? Det udtryk har siden de glade 60'ere næsten udelukkende været anvendt negativt, men forfatterne forstår det som at vise respekt og går tilbage til Emma Gads berømte grundsætning: *Kun én hovedregel for alt menneskeligt Samkvem bliver aldrig foreldet. Det er den at handle mod sine Medmennesker ud fra et godt Hjerte.*

Måden at vise respekt på ændrer sig gennem tiden, og ved hjælp af tegnene *tommel op* og *tommel ned* vejledes vi i, hvad der er godt og skidt. Kapitlet *Vis din modstander respekt* af Søs Marie Scrup Laybourn er en interessant gennemgang af sproglig omtanke i omgangen med dem, man har mest lyst til at skriges IDIOT til.

Jytte Hilden og Pia Fris Laneth: *Takt og tone til tiden*, Frydenlund 2018, 176 sider. LB

Illustrationen *Tommel op* af Mia Mottelson anvendes i hvert kapitel ved opsummering af respektfuld omgang med andre. Der er også en *Tommel ned* ved udtryksformer, der er egnede til at såre andre.

Kom ned fra det kors!

Den Gamle og Den Nye Aftale

Den 20. marts i år udgav Bibelselskabet en ny og lettere tilgængelig bibeloversættelse med titlen Bibelen 2020. Bibelen 2020 har været næsten 20 år undervejs, og gennem årene har der været over 30 forskellige medarbejdere, og derudover har omkring 500 personer deltaget i 70 forskellige læsergrupper, der har læst med og kommenteret undervejs. Bibelen 2020 består af to dele: Den Gamle Aftale og Den Nye Aftale, og de udgør tilsammen 1650 tætskrevne sider. Ordet aftale er det nudanske ord for testamente.

Af Lise Bostrup

Danmark er det eneste sted i verden, hvor nye udgaver af Bibelen autoriseres af en monark. Christian III autoriserede *Bibelen* fra 1550, nyoversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra 1871 blev autoriseret af Christian IX, nyoversættelsen af *Det Nye Testamente* i 1907 af Frederik VIII og oversættelsen af hele *Bibelen* i 1992 af Dronning Margrethe.

Oversættelsen af *Bibelen* 2020 vil imidlertid ikke blive autoriseret, men får i stedet status af at være en folkeudgave, en udgave, som er skrevet på et relativt let tilgængeligt, moderne dansk og derfor skulle være specielt velegnet for personer, der ønsker at stifte bekendtskab med *Bibelen* for første gang.

I tilknytning til *Bibelen* 2020 har Bibelselskabet udgivet en lille bog med titlen *Når Bibelen oversættes* (2019). Her forklarer projektets leder, generalsekretæren for Bibelselskabet, Birgitte Stoklund Larsen, at der ikke bare er tale om, at de tidligere oversættelser har fået en "makeover". Hele Bibelen er genoversat fra de hebraisk- og græksprogede originale versioner. Det har taget ca. 20 år at udarbejde oversættelsen.

Let at læse

Bibelen 2020 er virkelig også blevet meget lettere at læse end forgængerne. Meget af det, som blev forudsat bekendt i de tidligere udgaver, er blevet klargjort, gamle ord er skiftet ud, og syntaksen er blevet lettet. Det lyder jo godt, og det er det da også - langt hen ad vejen, men der er også problemer.

Jonas i fiskens mave?

Gud befalede en stor fisk at sluge Jonas. Da Jonas havde ligget i fiskens mave i tre dage og tre nætter, bad han til Gud fra fiskens indre: (...) Så sagde Gud til fisken, at den skulle spytte Jonas op på landjorden. (Den Gamle Aftale / Den Modvillige / Jonas' Bog, 2, 1-2 + 11.)

Mange af os, der tror, at vi kender lidt til Bibelen og dens ordvalg, tager os umiddelbart til hovedet: "Den modvillige Jonas i fiskens mave"? Nej, må vi så

bede om "Jonas i hvalfiskens bug"! Og når vi gør det, går vi lige i Bibelselskabets fælde. Generalsekretæren forklarer nemlig meget pædagogisk, at det dér med et "rigtigt bibelsprog" er en konstruktion. Der findes ingen absolut sande oversættelser, og enhver oversættelse er præget af de involverede sprog og det tidspunkt, udgangsteksten og oversættelsen er skabt. Birgitte Stoklund Larsen henviser til de tidligere bibeloversættelser, og selv i Christian den III's Bibel blev Jonas slugt af en fisk. "Hvor kom så hvalen fra?", spørger hun lidt provokerende og svarer selv: "Det kan være fra bibelillustrationer, børnebibler, Disney – eller hvorfra man nu får sine kulturelle referencer." (s. 26) Slam! 1-0 til Bibelselskabet.

Stilen går fra det højtidelige sprog til det folkelige, næsten joviale

Markusevangeliet 15, 29-30 lyder i 1907-udgaven:

15. kapitel

De, som gik forbi, spottede ham og rystede på hovedet og sagde: "Tvi dig! Du, som nedbryder templet og bygger det op i tre Dage; frels dig selv ved at stige ned af Korset!"

I 1992-oversættelsen:

Korsfæstelsen

De, der gik forbi spottede ham og rystede på hovedet og sagde: "Nå, du, som bryder templet ned og rejser det igen på tre dage, frels dig selv, og stig ned fra korset!"

I Bibelen 2020 hedder det:

Red dig selv, og kom ned fra det kors!

Når folk kom forbi, rystede de på hovedet. "Var det ikke dig, der kunne rive templet ned og bygge det op igen på tre dage? Red nu dig selv, og kom ned fra det kors!"

Man bemærker, hvordan sproget bliver moderniseret ved at undgå udtrykket *Tvi dig!*, som ingen forstår i dag, men sproget bliver ikke bare moderne, det kommer helt ned på gulvet og bliver næsten til sensationsjournalistik. I den gamle oversættelse har kapitlerne ingen over-

Figuren Jonas i havdyrets gab fra ca. 1750 hænger til venstre for indgangen i Hvidbjerg kirke på Thyholm.

skrifter. I 1992 kommer der en neutral handlingsbeskrivelse med, i dette tilfælde *Korsfæstelsen*, men i Bibelen 2020 er gadedrengesproget sat helt op i overskriften *Red dig selv og kom ned fra det kors!*

Birgitte Stoklund Larsen kommenterer dette sted, men fokuserer på ordet *spotte*, som er taget ud, fordi det har *ændret betydning* (s. 16), så unge i dag vil have tendens til at tro, at der er tale om *spotte* i den engelsk-inspirerede betydning *at få øje på*. *De, der gik forbi, fik øje på ham* i modsætning til *hånede* ham.

En skjult plan?

At der er andre dagsordner involveret i *Bibelen 2020* end formidlingen af indholdet på en letforståelig måde kan man imidlertid godt få en fornemmelse af.

Navnet Israel er slettet flere steder

Bibelen 2020 er straks ved udgivelsen blevet mødt med meget aggressiv kritik, fordi ordet Israel ikke anvendes på samme måde som i de tidligere oversættelser. Flere steder gengives ordet ved betegnelsen *jøderne*, *det jødiske folk* eller blot *folk*. Bibelselskabet forklarer, at disse ændringer er sket, fordi moderne mennesker har tendens til at forstå ordet Israel som staten Israel. Andre ser det i forlængelse af kampen mellem palæstinensere og jøder om retten til Det Hellige Land. *Kristeligt Dagblad* bragte den 23. maj en helsides annonce fra International Christian Ambassy, Jerusalem, hvor 636 danskere havde skrevet under på teksten: *Lad ordet "Israel" stå for sig selv, som det har stået i over 2000 års bibelhistorie*.

Inkluderende og kønsneutralt sprog

Her er tre forskellige versioner af Prædikerens bog kap. 6, 7-8:

*Alt Menneskets Arbejde er for **hans** Mund; men Sjælen kan dog ikke fyldes.
Thi hvad Fortrin har **den vise** fremfor **Daaren**?* Prædikerens bog kap. 6, 7-8.
(Den autoriserede udgave 1871, mine fremhævelser.)

*Al Menneskets Flid tjener **hans Mund**, og dog stilles **hans** Sult aldrig.
Thi hvad Fortrin har **den vise** fremfor **Daaren**?* (1907)

*Al menneskets slid tjener **munden**, men aldrig stilles sulten.
Hvad har **den vise** frem for **tåben**?* (1992)

*Al menneskets hårde arbejde handler om **at få noget at spise**, men **menneskets** sjæl bliver aldrig mæt. Hvorfor er det bedre at være klog end dum?* (2020).

Vi ser her en klar udvikling: De to gamle oversættelser bruger *hans* som reference til mennesket, og *hans* står altså for både *hans* og *hendes*. I de to nye undgås problematikken ved henholdsvis gentagelse af ordet *menneske* og omskrivning af udtrykket.

I 1. Mosebog kapitel 17 sidder det lidt ældre par, Abraham og Sara, på deres ejendom i Mamrelund og ønsker sig et barn. Sådan har det været længe, men en dag kommer der nogle trætte og tørstige vandringsmænd forbi. Abraham kender ikke mændene, men får straks sin kone Sara til at bede folkene om at slagte en kalv, og mens de venter på kalvestegen får de lidt at spise. Men hvad får de at spise? I Grundtvigs salme Abraham sad i Mamrelund fra 1832 bryder Abraham brødet, i oversættelsen fra 1740 får de kage, i 1992 får de tykmælk, og i Bibelen 2020 serverer Sara yoghurt for gæsterne. Alle er dog enige om, at vandringsmændene er Guds udsendte engle, og i taknemmelighed over Abrahams gæstfrihed lover de, at de vil komme året efter, og at Sara på det tidspunkt vil have født en søn, som han skal kalde Isak, og som Gud vil oprette en evig pagt med.

Andre muligheder er at referere til ordet *menneske* med ordet *det* eller omsætte til flertal og skrive *mennesker* og referere med *de*. Den konservative sprogforsker vil hævde, at de moderne oversættere roder sammen på begreberne grammatisk køn, hvor man f.eks. også kan referere til et barn, et mandfolk, et menneske og et fjols, uden at der dermed bliver sået tvivl om, hvorvidt der er tale om et kønnet væsen eller ej, og sexus, som vi kender/kendte det fra f.eks. *sanger* og *sangerinde*.

For det andet nævnes *den vise* (den kloge) og *Daaren* (den dumme). Denne sprogbrug bliver også stærkt kritiseret (se *Sprogkræsen* 4). Kort fortalt handler det om at italesætte personer, så de inddrages i en gruppe. Hvis man taler om *de blinde*, lyder teorien, så reducerer man et menneske med dets handicap til sit handicap. Hvis man i stedet taler om *blinde mennesker*, italesætter man, at der er tale om mennesker, der ud over at være mennesker ligesom alle andre og dermed have behov for respekt og kærlighed, er synshandicappede.

Bestræbelserne på at skrive kønsneutralt og inkluderende har intet at gøre med at skabe en lettere tilgængelig tekst. Det er ren og skær politisk korrekthed.

Sekularisering?

Spørgsmålet om sekularisering handler om, hvorvidt Bibelselskabet med *Bibelen 2020* fokuserer mere på at fortælle en god historie end på det religiøse budskab og sammenhængen med den kristne tradition.

Udskiftningen af ordet *testamente* med *aftale* er allerede problematisk. Ordet *testamente* kommer fra latin (*testamentum*, som er afledt af verbet *testari*: *at bevidne*) og bruges i betydningen *at bekræfte noget som værende sandt*. *Aftale* betyder derimod at blive enige om; *gensidigt love hinanden*. Gud er taget ned fra det høje og placeret på samme niveau som menneskene.

Kapiteloverskrifterne gør brug af sensationsjournalistikkens spændingsbue ved at bringe et flertydigt sensationelt udsagn og dermed skabe en spænding, der udløses nede i teksten: *Sodoma slipper lettere* (end hvem?, lettere end fortjent?, end forudset?), og *Jesus helbreder en kvinde på sabbatten* (burde han have holdt fri?, burde det have været en mand, der havde fået æren af at blive helbredt en hellig dag?, var der ikke en læge til stede?).

Bibelen 2020 sparer på velsignelsen

Et andet træk, der peger på sekulariseringen i versionen af 2020 er, at ordet *velsignelse* ikke konsekvent, men ofte udelades.

I 1992-oversættelsen hed det f.eks. 1. Mosebog 2.1:

Gud velsignede den syvende dag og helligede den, for på den dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført, da han skabte.

I Biblen 2020 er velsignelsen pist væk:

Og Gud gav den syvende dag en særlig betydning og et særligt formål, for det var på den dag, han var færdig med at skabe alting.

I 1992-oversættelsen hed det i 1. Mosebog 14.18:

Melkisedek velsigner Abraham

Men også her er velsignelsen forsvundet i Biblen 2020:

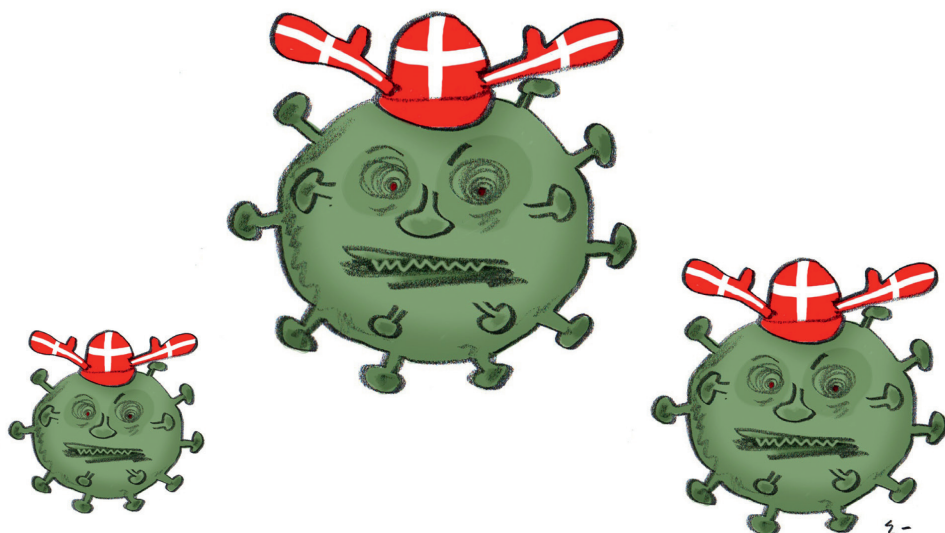
Melkisedek tog hjerteligt imod Abraham (...).

Bibelselskabet har vovet mere end ét øje

Det Danske Bibelselskab har med *Bibelen 2020* skabt en tekst, der er let at læse, men samtidig – og ikke som en følge af bestræbelsen på at skabe en letlæst tekst – har de sekulariseret teksterne og indført politiske og kønspolitiske ændringer, som ikke er begrundet i at skabe en lettere forståelig tekst.

Bibelen 2020, Det Danske Bibelselskab, 2020

Birgitte Stoklund Larsen: *Når Bibelen oversættes*, Det Danske Bibelselskab, 2019.

Svarene på Sprogkræsens coronatest side 3

1. Ordet *corona* er latin og betyder krone eller krans. Når den verdensomspændende sygdom har fået navnet, skyldes den frygtede coronavirus' form.
2. Håndsprit, masker, handsker og beskyttelseskærm.
3. Når man drikker kaffe med nogen, mens man sidder med stor afstand.
4. Hudsult kan kureres ved knus og kram og anden kærlig omgang.
5. Når man har siddet alene i længere tid, end man kan holde ud.
6. Hvis alle i et bestemt miljø er blevet immune over for smitte og dermed ikke kan bære smitten videre til nogen i gruppen (flokken).
7. De kilo, man tager på, når man ikke bevæger sig nok.
8. Så langt, som det kan nå at vokse i den tid, frisørerne er lukket ned.
9. En måde at hilse på hinanden, hvor man støder albuerne sammen i stedet for at give hånd eller kramme hinanden.
10. Der er ca. 1,5 meter.
11. Børn mellem 5 og 8 og deres forældre går tur i nærområdet og får øje på bamser, som venlige mennesker stiller ud i vinduerne.
12. De kommunikerer via Skype, Zoom, Facebook eller andre sociale platforme.
13. Når man kan sidde hjemme i sin sofa og modtage fjernundervisning.
14. Det er en klausul, der indføres midlertidigt under coronakrisen, men ophæves efter dens ophør.
15. Når man tænker sig om og holder sig på et par meters afstand af andre personer.
16. Hver fredag kl. 18 foran fjernsynet eller siddende på altaner og ved vinduer.

Læserbrev

Sprogsur eller sprogkræsen?

Af Steen Lindholm

For et par måneder siden læste jeg i Kristeligt Dagblad, at *sprogsur* er det nye udtryk for en person, der tillader sig offentligt at give udtryk for sin utilfredshed med den mishandling af det danske sprog, der hver dag finder sted i medierne, anført af journalister og politikere. Det må man nemlig ikke! Nu gør det mig ikke så meget at blive betegnet som sur, så længe jeg kæmper for en retfærdig sag, men for nylig lærte et venligt menneske mig, at der findes et andet og mere positivt udtryk for en person, som bekymrer sig for vort sprog, nemlig *sprogkræsen*. Så jeg er ikke længere sur, nu er jeg i stedet blevet *sprogkræsen*!

I et interview i DR1 lykkedes det vor statsminister ikke færre end 12 gange at sige *åbne op*! Et andet populært statsministerudtryk i disse coronatider er, *at vi er lykkedes med*. Udtrykket giver ingen mening, og kønt er det heller ikke. Hvorfor ikke bruge det udmærkede *Det er lykkedes os*?

På P1 slukker jeg i middagsdebatten for Mads Journalist, når han for guderne må vide hvilken gang opfordrer sin studiegæst til *at sætte ord på*. Jeg orker ikke at høre det udtryk stereotypet gentaget til hudløshed. Sprogvogterne i DR er for længst sparet væk, hvilket man bl.a. kan få bekræftet i lørdagens udsendelse Bagklog.

Ja, jeg er sprogsur, jeg er rent ud sagt mega-, skide- eller pissesur, som det i dag hedder på det latrindansk, som store dele af befolkningen uantastet betjener sig af. Statsministerens sprogbrug blev den berømte dråbe, der fik bægeret til at flyde over, og næste morgen publicerede jeg et bistert opslag både på min egen Facebookside og på den side, der tilhører Den Danske Sprogkreds.

Til min store overraskelse modtog jeg flere reaktioner, end jeg nogensinde tidligere har fået på Facebook. Antallet overgik de langt over halvandet hundrede lykønskninger, som jeg modtog, da jeg for et par år siden holdt sølvbryllup med min hustru. Og ikke nok med det: Stort set samtlige reaktioner var en erklæret enighed i mine betragtninger og min utilfredshed.

Konklusionen er klar: Interessen for det danske sprog er stor, og vi er mange, der ønsker os, at der bliver passet bedre på det. Det handler ikke om, at vi alle sammen skal tale som Dronning Margrethe, hvis sprog klinger smukt i øret, er let at forstå og behageligt renset for alle de latrinære attributter, der i dag er blevet almindeligt accepteret. Vi taler heller ikke længere som på Holbergs tid, og når vi ser gamle danske film, er det ligeledes let at konstatere, at sproget lyder gammeldags. Det er en for længst fastslået sandhed, at sproget hele tiden forandrer sig, og at hver ny generation taler anderledes end de ældre, og det er der hverken noget mærkeligt eller kritisabelt i, tværtimod.

Steen Lindholm er dirigent, organist og korleder. Forfatter til erindringsbogen Melodien der blev ved – erindringer om et liv i musik (2009).

Min kritik går til gengæld på, at den sproglige overfladiskhed i de seneste årtier har grebet om sig, ligesom talrige eksempler på sprogsjusk kan konstateres i medierne hver eneste dag. Man skal være varsom med at generalisere, men jeg tror alligevel ikke, at jeg tager helt fejl, når jeg påstår, at skredet begyndte omkring 1968. Mange af de folkeskolelærere, som siden blev udklækket på vore seminarier, blev ikke indprentet nogen sproglig bevidsthed. Det drejede sig i højere grad om at blive dygtig til at diskutere og argumentere, og når de som rollemodeller for eleverne underviste dem i dansk, blev det uden det fokus på brugen af sproget eller den omhu, som tidligere tiders lærere i høj grad besad. Denne udvikling er fortsat, og resultatet kan konstateres hos den i dag voksne generation og hos aktuelle rollemodeller som politikere, mediefolk og undervisere af børn.

I sproget i hjemmet har der været en tilsvarende udvikling: I en verden, hvor begge forældre arbejder, hvis der da overhovedet har været to til stede, har der næppe været megen tid til at bekymre sig om børnenes sprog, ligesom børnene i selskab med smartphones eller computere har fået nye rollemodeller også i sproglig henseende. Engelsk/amerikanske udtryk er via internettet kommet ind i vort danske sprog og har langt hen ad vejen erstattet gode danske ord for det samme. Betoninger i danske ord har på samme måde skiftet plads. Eksempelvis er trykket i ord som *nationale* og *regionale* flyttet frem til første stavelse, hvilket stort set alle politikere eller journalister i dag benytter sig af.

Endnu værre er, at tempoet i det talte sprog nu er så hurtigt, at der ikke bliver tid til endelserne, hvilket går ud over forståeligheden. Igen: Vi behøver ikke at tale som Poul Reumert, men der er et stykke vej derfra til det statsministerielle *ikke*, udtalt *ik*, eller samme persons mange afsnuppede endestavelser, som ikke bare kan forklares eller undskyldes som hyggelig nordjysk dialekt.

Danske tv-serier og film lider tilsvarende under, at der tales både for utydeligt og for hurtigt. Det er tæt på en falliterklæring, at man i dag behøver undertekster på nationale tv-produktioner for at forstå, hvad der bliver sagt. Diverse seerstorme i de senere år underbygger mit udsagn; vi er formodentlig ikke tunghøre alle sammen, selv om en skuespiller arrogant antydede det, da han blev kritiseret for at tale for hurtigt.

Når jeg læser udtalelser fra sprogfolk, kan jeg ind imellem få det indtryk, at man bare ukritisk skal sætte sig ned og registrere forandringerne i sproget og også gerne nyde dem, for man kan alligevel ikke gøre noget ved dem, eller at man er en sprogsur Jeronimus, når man forholder sig kritisk til dagens sprogbrug.

Men eftersom sproget er en vigtig ingrediens både i vor nationale (tryk på tredje stavelse, om jeg må be'!) og personlige identitet, fortjener det en mere seriøs tilgang. Hvis vi har en erklæret sprogpolitik i dette land, er det desværre ikke noget, jeg har bemærket, og i hvert fald ikke noget, der i nævneværdig grad afspejles i medierne.

Helt enkelt drejer det sig i virkeligheden om igen at blive bevidst om, hvorledes man udtrykker sig, altså at udvise sproglig omhu, og opgaven er ikke uoverkommelig. Men rollemodellerne skal gå forrest, og ikke mindst mediegiganten DR har et stort ansvar. For et par år siden forsikrede generaldirektøren, at man i DR var meget opmærksom på, at der blev talt ordentligt i radio og TV. Det hører man ikke meget til, når koryfæerne i Underholdningsafdelingen er på skærmen, og desværre har journalister og debatværter sjældent den samme sprogbevidsthed som en Clement Kjersgaard, der godt kunne tjene som rollemodel, hvis man undtager hans ind imellem hæslblæsende taletempo.

Der er på nutidsdansk plads til forbedring!

Den Danske Sprogkreds' program

Juni - december 2020

Mandag den 1. juni	Udgivelse af <i>Sprogkræsen. Nyt fra Den Danske Sprogkreds 7.</i>
Fredag den 14. august Kl. 18.00	Den Danske Sprogkreds fylder 3 år. Generalforsamling i Den Danske Sprogkreds. Tilbageblik og visioner. Se dagsorden på DenDanskeSprogkreds.dk .
Kl. 19.00	Middag, hygge og sange. (Gratis for medlemmer.)
Torsdag den 16. september Kl. 19.00-22.00	Den Danske Sprogkreds' priser <i>Svanen</i> og <i>Ællingen overrækkes</i> til henholdsvis Jens Raahauge og Martin Kristensen . Sang og musik ved Henrik og Martin Palsmar og Martin Juhl . Arrangementet, der er støttet af Statens Kunstfond, finder sted i Kulturcentret Assistens, Kapelvej 4, 2200 København N. Inden arrangementet er det muligt at besøge H.C. Andersens grav. Forhåndstilmelding nødvendig til DenDanskeSprogkreds@gmail.com .
Onsdag den 7. oktober Kl. 19.00-21.00	Tidl. kulturminister Jytte Hilden taler om høflighed ud fra sin bog Takt og tone til tiden. (Se Sprogkræsen 7.)
Fredag, lørdag, søndag den 30.-31. oktober og den 1. november	Sprogkredsen udstiller på BogForum på stand C3-030. Præsentation af bogen <i>Med ja-hatten på. Udvalgte idiomatiske vendinger med forklaringer</i> , som udkommer i oktober 2020.
Onsdag den 11.11. Kl. 19.00	Erik Norman Svendsen fortæller om Det danske salmesprog og de store, danske salmedigtere på Kulturstationen i Vanløse. Fællessang.
Onsdag den 9.12. Kl. 16.00	Julehygge med foredraget Faste vendinger i det danske sprog ved Lise Bostrup.

Herudover afholdes løbende medlemsmøder og møder i Sprogkredsens arbejdsgrupper.

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 250 kr. pr. år og inkluderer 4 numre af Sprogkræsen, et eksemplar af Sprogkredsens øvrige udgivelser og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på *Sprogkræsen* koster 300 kr. pr. år.

Er dit modersmål okay? Sprogpolitik i Danmark og ude i verden, Sange om det danske sprog, Med ja-hatten på. Idiomatiske vendinger i moderne dansk og Med ja-hatten på. Idiomatiske udtryk på spil og enkeltteksemplarer af *Sprogkræsen 1-7* kan købes ved arrangementerne, hos boghandlerne eller via DenDanskeSprogkreds@gmail.com.

Den Danske Sprogkreds

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 38 74 36 00

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Den Danske Sprogkreds – Facebook.